

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 29 квітня 2020 року)

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 15.06.2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Олексенко Олена Андріївна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 29 квітня 2020 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2020. – 116 с.

©Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2020
©Автори публікацій, 2020

Тіщенко Аліна Дмитрівна <i>Емансипація жінки у новелі О. Кобилянської «Меланхолійний вальс»: лексико-граматичний аспект.....</i>	73
Trofymchuk Tetiana Oleksandrivna <i>The Research Of Semantic Fields Of Ukrainian And English Slangs.....</i>	76
Чашка Яна Петрівна <i>Транспозиційні особливості форм дієслівного способу.....</i>	81
Чернецова Тетяна Сергіївна <i>Односкладні речення як ознака ідіостилю Володимира Лиса в романі «Століття Якова».....</i>	84
Шершій Інна Олександрівна <i>Індивідуально-авторські новотвори у творчості Григора Михайловича Тютюнника.....</i>	86
Шевченко Юлія Дмитрівна <i>Авторська інтерпретація етноконцепту «Калина» в повісті О. Забужко «Казка про калинову сопілку».....</i>	88
Штефан Анна В'ячеславівна <i>Відтворення південно-західного мовного колориту в романі Марії Матіос «Солодка Даруся».....</i>	89
Яковлева Тетяна Володимирівна <i>Іменники з семантикою збірності в мовознавчій парадигмі.....</i>	91

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Бабець Богдан Костянтинович <i>Модель ідеального суспільства у творах В. Винниченка «Сонячна машина» та Ол. Гакслі «Прекрасний новий світ».....</i>	95
Верман Максим Олександрович <i>Художній світ у романі Олесь Бердника «Зоряний корсар».....</i>	97
Демиденко Ксенія Валеріївна <i>Детектив як жанр масової літератури.....</i>	101

Калині здавна український народ надає великого значення. Вона є символом України, долі, чистоти й незайманості, переходу з одного етапу життя в інший, з одного світу в інший. Оксана Забужко опосередковано перенесла цю символіку на сюжет твору, надавши калині «чарівних властивостей все чути, бачити, думати й говорити» [1: 271]. Окрім того, калина виросла на місці, де старша сестра, Ганна, покинула вбиту нею молодшу сестру, Оленку, як уособлення невинної дівчини, чия душа знайшла можливість повідомити з того світу про вчинену кривду. Саме це дозволяє калині бути тією силою, що викриває скоєний злочин, вивищуючи силу добра над злом.

Тож, етноконцепт «калина» набуває в повісті О. Забужко містичного, навіть магічного смислового навантаження. Спираючись на українські народні вірування та символіку, авторка вводить цей концепт у площину етноментального буття з його світоглядними пріоритетами й духовними цінностями.

Література

1. **Жайворонок В. В.** Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
2. **Клевцова В. М.** Некоторые вопросы теоретической градации концептов URL: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_21037491_10146615.pdf.
3. **Кузнецов В. Г.** Герменевтика и гуманитарное познание. М., 1991.
4. **Маслова В. А.** Введение в лингвокультурологию. М., 1997.

*Штефан Анна В'ячеславівна
Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. С.О. Марцин*

ВІДТВОРЕННЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО МОВНОГО КОЛОРИТУ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ»

Використання діалектної лексики все частіше простежується в художніх творах і є актуальним питанням лінгвістики на сучасному етапі розвитку мови. Доцільність і необхідність вживлення діалектизмів у мову художнього твору залишається дискусійним питанням сучасного мовознавства, тому актуальність теми є очевидною.

В українському мовознавстві вивченню діалектології свої праці присвячували багато науковців, зокрема Й.О. Дзендзелівський, С.П. Бевзенко, П. Ю. Гриценко, Ф.Т. Жилко, Б.В. Кобилянський, але праць, присвячених стилістичній функції діалектизмів у творах українських сучасних письменників, дуже мало, що підтверджує актуальність обраної теми.

Усе більше з'являється художніх творів, автори яких повною мірою послуговуються багатством діалектної лексики, і роман буковинської письменниці Марії Матіос є одним із таких.

Метою дослідження є визначення й аналіз стилістичного потенціалу діалектизмів у контексті роману Марії Матіос «Солодка Даруся».

Твір «Солодка Даруся» – це драма на три життя, за визначенням авторки, де правдиво зображено українську історію 30-х – 70-х років минулого століття в її покутсько-буковинському ареалі. Щоб відтворити автентичність життя народу, письменниця використала в мовленні персонажів велику кількість діалектної лексики.

Діалектизми покутсько-буковинської групи надають твору особливого колориту, «допомагають письменниці відтворювати місцеві особливості мовлення, змальовувати народні характери й життєві ситуації» [1: 202], у яких розкриваються ці характери, прив'язувати зображувані події до певного соціального й територіального мовного середовища, до певного періоду історії. Такі діалектизми наближаються до наддіалектних явищ, адже стилізують розмовний невимушений колорит авторської оповіді, вирізняють твір з-поміж інших й актуалізують інтерес читача. Використані в тексті, вони не потребують додаткового пояснення, бо їхнє значення розкриває контекст, наприклад: *Бере вицвілий клубочок кольорових вовняних ниток, кілька шматків складеної учетверо позлітки, стрічки із весільного вінка Маріїної доньки Анни, ...*[2: 19], *...дуже любив Іван збирати по довколишніх селах залізничка, а найбільше – цвяхи, по-тутешньому «цвики», ...*[2: 40], *...Іван вигулькував з-поза повороту, як травневий гриб – шушерепок – після дощу...* [2: 58].

Значення деяких покутсько-буковинських діалектизмів авторка пояснює в примітках: *чір* – собача їжа, каша [2: 59], *дріб* – вівці [2: 92], *чиніти* – бути нахиленим [2: 93], *слонити* – присипляти [2: 94], *вадитися* – сваритися, сперечатися [2: 95], *шпаровитий* – винахідливий, метикуватий [2: 100], *міщулик* – мішечок [2: 100], *каламітний* – заводій [2: 104], *крішечка* – дрібка [2: 105], *половик* – яструб; *мерша* – мертвечина [2: 87], *флинкати* – плакати, схлипувати; *мняцканий* – зім'ятий, непрасований [2: 110], *глагоїти* – заспокоювати [2: 112], *кавальчик* – маленький шматочок [2: 83], *п'їланитися* – лізти, дертися [2: 114], *фертик* – по всьому [2: 115], *спрутити* – напнути [2: 115], *рупцак* – рюкзак; *верстак* – ровесник [2: 132], *возниця* – дерев'яна споруда для коптіння м'яса [2: 143] та ін.

Також використовуються діалектизми, значення яких потрібно з'ясувати самостійно, наприклад: *маглівниця* – старовинний прилад для прасування білизни [59], *фасуля* – квасоля [47], *ланци* – ланцюг [48], *фіра* – віз, підвода [53], *твер* – рушниця [54], *дараба* – пліт, збитий із дерев'яних кругляків [81], *афинка* – чорниця звичайна [88], *злоги* – пологи [90], *пантрувати* – стежити [91], *тешефт* – комерція [101], *постерунок* – відділок поліції [139], *вуйко* – дядько по матері [167], *баювати* – набуток [31], *джерга* – килим [150], *ліжник* – домоткана ковдра з овечої вовни [25], *кресаня* – капелюх [51], *сардак* – український верхній одяг [102], *кацавейка* – вид жіночої юпки на ваті, хутрі або на підкладці [25].

Стилістичний потенціал діалектизмів полягає в тому, що така лексика використовується як художній засіб, який урізноманітнює мову персонажів,

виявляє локальний колорит художньої оповіді, виконує роль засобів індивідуалізації, типізації, стилізації під невимушене говіркове спілкування, а також є засобом локалізації зображуваних подій.

Отже, у художній мові Марії Матіос широко представлена діалектна лексика покутсько-буковинської говірки, яка слугує джерелом збагачення виражальних можливостей художнього твору. Авторка використовує різні прийоми введення діалектних лексем у художній текст та способи розкриття їх семантики, що уможлиблює адекватне сприйняття вжитих лексичних діалектизмів.

Перспектива дослідження полягає в з'ясуванні особливостей використання різнорівневих говіркових одиниць у мові творів інших українських письменників.

Література

1. Єрмоленко С.Я. Говіркове багатоголосся сучасної української прози // Українознавство : Науковий громадсько-політичний, культурно-мистецький, релігійнофілософський, педагогічний журнал. 2008. №1. С.198–205.
2. Матіос Марія. Солодка Даруся. Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. 176 с.

УДК 84'61

Яковлева Тетяна Володимирівна
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., проф. О. А. Олексенко

ІМЕННИКИ З СЕМАНТИКОЮ ЗБІРНОСТІ У МОВОЗНАВЧІЙ ПАРАДИГМІ

Одним із важливих напрямів сучасних лінгвістичних досліджень є вивчення категорії збірності. Підвищений інтерес до цієї теми пояснюється неодностайністю серед мовознавців у потрактуванні категорії збірності, що відображено в різних підходах, а саме: морфологічному й семантичному.

Ще з античних часів збірні іменники в різних мовах визначалися лише за лексичним значенням: збірними вважалися всі іменники на позначення сукупності реалій, які мисляться як одне ціле [7: 19]. Таким чином, до збірних іменників української мови можна віднести такі слова, як *армія, козацтво, горох, ганчір'я, солодощі*. Проте погляди мовознавців щодо цього питання є суттєво протилежними.

Мета статті – окреслити сутність морфологічного та семантичного підходів до вивчення збірних іменників в українській мові.

Об'єктом вивчення є категорія збірності в лінгвістичній парадигмі. Предмет дослідження – класифікація іменників із семантикою збірності в українській мові.

Матеріалом для вивчення послужили дані словників української мови, праці лінгвістів із цієї проблеми.